

ANDRÉ SUARÈS HALHATATLAN HESPERIDÁK GRAL-VITÉZE.

Irta: Kállay Miklós.

FRANCIAORSZÁGBAN nemrég tekintélyes irodalmi díjjal tüntettek ki egy kivételes szellemet, akinek sajátos egyéniségével szemben szinte sértésnek tetszik minden ilyen jutalmazási kísérlet. Ha van író, akinek egyetlen győzelme és egyetlen jutalma is az önmarcangoló elmélyedésnek az a szertelen feszültsége, amelynek izzásában a mű remekké ég, úgy André Suarès az. Ez a díj mégis más megítélés alá esik. Ez a díj maguknak az íróknak a díja, az Írók Társaságának alapítása s amikor egyhangúan Suarès-nak ítelték oda, ezzel a legkülönbnek ítelték maguk közt, az írók írójának kiáltották ki, szinte fejedelmükké koronázták ezzel a díjjal. Betetőzte az egészet az Akadémia döntése, amely az alig néhány nappal a Socièté des gens de lettres határozata után idei irodalmi nagy díjával tüntette ki Suarèst. Egészen bizonyos és fokozza a jutalmazás erkölcsi súlyát, hogy a két döntés, amely ugyanannak az írónak juttatta a francia szellemi élet két legmagasabb kitüntetését, úgyszólván egyidőben és egymástól függetlenül született meg.

* * *

Az írók írója! Hízogó jelző, de talán túlon túl szűkre szabja egy szellem sugárzásának körét. Ez a kör azonban csakugyan nem nagyon tág. Mert ha nem is éppen csak az írók írója Suarès, mindenesetre a legemelkedettebb szellemeké. Nem népszerű író. A tömegek elmaradnak tőle. Nem bírják követni, mert mindig szédítő magasságok felé tör. Annál magasabbra lendül, mennél mélyebbre száll le. És Suarès a dolgokban, a jelenségekben az emberekben mindig a legjáratlanabb mélységeket keresi. Azokban a homályos útvesztőkben jár, ahol az anyag lelke titkosan érintkezik a szellem anyagával. De a mélységből mindent föl akar emelni, sőt az a hite, hogy az eszmei magasságok fellegeiben szállónak sem szabad elszakadni a valóság szintjétől. «Nem az az igazi idealista — írja — aki nem vesz tudomást a valóságról, hanem az, aki nagyon jól ismeri, de fölül akarja emelni azon a szinten, ahol tehetetlenül vergődik, hogy megtisztítsa, kiragadja a közönségségből, az alantasságból és megmentse természetes végzetétől.» De nem rabja azért az igazságnak. Szerinte többet ér egy élő tévedés száz holt igazságnál. Az élet pedig egyet jelent nála a megtermékenyítő szépséggel. Az eszméknek is ez a belső szépség ad varázst és Suarès valóságos alvajárója ezeknek a magikus szépségeknek. Az eszmék Don Quijoteja ő, aki a szépség szent rögeszméjéért harcol a közöny szélmalomszárnyaival, amelyek távoli és magános elefántcsonttoronyokon forognak.

* * *

Kevés művész van, aki olyan fontosnak érezné a talaj őserőinek és a táj lelkének szoros összefüggését a belőlük sarjadt alkotó tehetséggel. De rajta magán is sokkal inkább érzik ez, mint bárki máson. Suarès a Breta-

gnet vallja hazájának s első gyönyörű könyvét ennek a smaragdszívű földnek sejtelmes költészetéről írta. Shakespearehoz is a breton rokonság vonzza s talán ennek a rokonságnak megmagyarázhatatlan ereje segítette, hogy Prosperóról írt költeménykritikájában mélyebben behatoljon a tragikus költő lelkébe, mint bárki más. Félig-meddig magáról is vallja, amit ennek a hatalmas kötetnek bevezetésében Shakespeare-ről mond: «Shakespeare a legnagyobb kelta, ő a tökéletes breton. A normannból nincs benne csak az energia, a cselekvő erő. Végtelenül és szünet nélkül eszményit teremt, s az idealista tökélye ez; műve a hit hordozója; a költőnek van leginkább szüksége rá, hogy híve legyen önmagának. Nem közönséges almafa, amely almát terem, hanem az a fa, amely aranyálmokká akarja érlelni gyümölcsseit, aranyalmává, amely halált nem lát; a naptűz mézes narancsa ez, a Hesperidák soha meg nem romló almája. A képzelet a kelta főtehetsége. Gyakran az egész élete. Ez az a fügefa, amely benépesíti és árnyba vonja szigetét és táplálja rest álmait. Egészen felszívja és érzéketlenné teszi a föld összes javai iránt. De a kelta a legigazabb, a legegyszerűsebb és leghűségesebb ember is. Szeretete és bátorsága emésztő tűz gránithüvelyben. A képzelet a nagy alkotó. Ami megfogam benne, azt meg is termi. Ha hatalma teljében van, akkor tett is, mely átöleli az egész világot s a szenvedély, amely maga alá igázza. Shakespeare csupa képzelet».

Csupa képzelet Suarès is. Az észak fia, a köd és homály réveteg lelke, amely át akarja törni a végesség határait. Vágyból és kínból kevert sóvárgással tör a határtalanságok kalandjaiba. Talán nem elég termő arra, hogy maga gyujtsa ki galyain az almák aranylámpásait, de elég vállalkozó és merész, hogy berontson a Hesperidák kertjébe s mint breton földjének Artus lovagja őrizze hiven a napszínű kincseket.

* * *

A szublimis szépségek templomos lovagja Suarès. Rejtelmes lelki misztériumok ismeretlen szertartásai avatták be a titkos tudományba, hogy világosan lásson az intuício bűvös lámpájával a legtalányosabb szellemek legbensőbb szentélyeinek homálybaborult zugain is. Leszállt oda, ahol kifürkészhetetlen gyökerű ösztönök őszoboztján csiráznak a kirobbanó vágyak viharai. És ezeknek a vágyaknak különös alchymiója férkőzik csak valamennyire közel az egyéniséghez. Ez vezet el annak a megismeréséhez, hogy válik ugyanazokból a fizikai elemekből, amelyek a tömegek millióinak szürke hangyabolyát termik, a szellemiség csodálatos színzafirokat szikrázó drágaköve a nagy egyéniségekben. Suarès szenvedélyesen merül el a nagy egyéniségek tanulmányozásában. Pascalról, Ibsenről, Dosztojevskijről, Shakespeare-ről, Cervantesről, Napoleonról, Baudelaieréről, Tolsztojról senki sem ír nála divinációsabb erővel. Önmagát keresi bennük. Olyan benső izzással törekszik a lényükkel való teljes egyesülésre, hogy legtöbbször teljesen egyéolvad velük. Csak azt volna nehéz eldönteni: saját lénye oldódik-e fel bennük, vagy a saját énje ittasul meg az idegen nagy szellemektől. Nem halad a mai kor kollektivista áramlásával. Szélsőséges individualista s a nagy egyéniségeknek kultusza szinte egyet jelent nála az én kultuszával, azzal a *culte du moi*-val, amelynek költője Maurice Barrès, éppen abban az időben, amelyben a francia szellem *Nietzschet* fölfedezi, Suarèsnál csaknem hitvallássá lesz ez az én kultusz, amely őt a magánosság magasságaiba emeli. A szellem emberének semmi közössége nem lehet a tömeggel. «Ha

következetes volna önmagához, csak a hallgatás maradna számára. A hallgatás a magános szív egyéni illata... A magánosság a szellemek uralmi köre... A hatalmasok mind magános emberek.»

* * *

És ez a magánosság mégsem jelent splendid isolationt, nem jelent hűvös, az élettől elkülönült elefántcsonttoronyt Suarèsnál. Nem szenvedélytelen irodalmi mesterkéeltséggel nézi az életet, hanem a legteljesebb életaktivitás szenvedélyességével veti bele magát az irodalomba is. Műveinek nagyrésze, leszámítva néhány lírai és drámai kísérletet, lényegében életkritika, az essay legtömörebb és legintenzívebb faja. *Sur la vie* — Az életről, ezt a címet adta három kötetének, amelybe legszebb krónikáit gyűjtötte össze s a krónika szerinte a memoárnak legszemélytelenebb és legkevésbé szűk határok közé szorított formája. Az egész világ ott sűrűsödik ezekben a krónikákban és valamennyiben mint nemessé érlelt párlat aromája csap ki Suarès magános egyénisége.

Az érzésnek, az átélésnek ez a pillanatra sem lankadó, átható feszültsége állandó Suarèsnál. Valami különös izzás, belső remegés, nyugtalan és nyugtalanító mélység van minden színében, minden szavában. Mondatai szinte roskadoznak a gondolat gazdagságától és nincs bennük egyetlen fölösleges szó sem. A renaissance szépségszomjas dühével fűti át és támasztja holtból elevenné a század induló, finomkodó, bágyadt esztéticizmusát. A szenvedélyes szemléletnek ez a fülledt és buja gazdagsága legképrázatosabban virágzik ki a Condottiére utazásában, amelynél kevés szebb könyvet írtak Itáliáról s a célja Suarès saját bevallása szerint a antik és modern kibékítése és a keresztény Álom és a keresztény Érzés mérhetetlen mélységének fogható formát adni. Mert eljött az ideje, amikor a széttépett, összeolvasztható és a két egymástól elválasztott világ valami páratlan és termékeny Szépségben egyesíthető.

* * *

Suarès stílusa zsúfolt. Nagy stílusromantikusok jártak előtte és a gondolatoknak boszorkányos zsonglórei. Mintha Suarès Marcell Schwoll szóbrokátjaiba próbálná beszöni Chesterton ötleteinek groteszk mintáit. Minden írása a legsodálatosabb képeskönyv, amelyben Doré romantikáját Beardsley cinikus, szellemes barokja csipkézi. Olvasni fárasztó és mégis abbahagyhatatlan. Gyötrelmes gyönyörűség. A képzelet megmámorosodik tőle s az agy belekábul.

Suarès olykor kegyetlenül küzd önmagával és tárgyával, hogy a lényeg lüktető piros szívére kitépje és élénk vagy talán inkább önmaga elé fektesse. Az érzelmek, az ámulások, a nagy sejtelmek élvezéboncolása ez. Olyan, mintha kemény és érzéketlen drágakövek lapjait csiszolná, hogy hideg méhükből a színek lángjait kiszabadítsa.

* * *

De mindez csak vázlat, kezdetleges kísérlet, aféle tapogatózó tanulmány Suarès igazi portréjához. Néhány vonást ad, de át tudja-e hevíteni ezeket a vonásokat az életnek azzal az intenzitásával, amellyel ő maga a holt tárgyakat is át tudja lelkesíteni. Második Suarès kellene, aki olyan portrét készítene róla, mint aminőt ő Shakespeareről, Pascalról és Dosztojevskijről készített.